УНИВЕРСИТЕТ
по Архитектура, Строителство и Геодезия
1046 София, бул. "Хр. Смирненски" №1
Регистрационен индекс и дата
75/08.05.2025

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р арх. Йордан Чавдаров Ликов

катедра Жилищни сгради – Архитектурен факултет, УАСГ

Относно: Дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен "доктор", професионално направление 5.7. "Архитектура, строителство и геодезия", научна специалност и докторска програма „Архитектура на сградите, съоръжения, конструкции и детайли".

Автор на дисертационния труд: ас. арх. Христо Бурянов Станкушев, докторант на самостоятелна подготовка към Катедра "Жилищни сгради", АФ, УАСГ, зачислен със заповед на Ректора на УАСГ (№ 11/11.01.2024 г.)

Тема на дисертационния труд: „Локалната идентичност на българската жилищна архитектура от началото на 21-и век

Научна организация: Университет по архитектура, строителство и геодезия (УАСГ) - София; Архитектурен факултет, Катедра „Жилищни сгради".

Научен консултант: доц. д-р арх. Милена Нанова

Основание за изготвяне на рецензията: Заповед № 162/06.03.2025 г. на Ректора на УАСГ, на основание чл. 59 от Правилника за учебната дейност, правата и задълженията на студентите, докторантите и специализантите, чл. 54 (1) от Стандарта за обучение на докторанти в УАСГ и решение на Факултетния съвет на Арх. факултет (Протокол № 7/04.03.2025 г.) за отчисляване с право на защита и Заповед № 300/02.04.2025 г. на Ректора на УАСГ, на основание на чл. 4, ал. 2 от Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), въз основа на доклад на Декана на Архитектурния факултет и Протокол № 8/ 25.03.2025 г. от решение на ФС, направено по предложение на катедра „Жилищни сгради" (Протокол № 9/19.03.2025 г.) за назначаване на научно жури и решение на първото заседание на научното жури (Протокол № 1/15.04.25 г.)

Кратки биографични данни: Христо Станкушев завършва италианския лицей (НУУК), гр. София през 2001 г. Придобива ОКС Магистър Архитект през 2007 г. в АФ на УАСГ. Работи известно време в утвърдени архитектурни бюра. По-късно е съосновател, управител, водещ проектант на архитектурно бюро 7561 архитекти, както и на други студия за архитектура, дизайн и проектиране на мебели. За своите проекти Христо е награждаван многократно на различни конкурси. Редовен асистент е в катедра Жилищни сгради от 2020 г. до сега. Участва активно и в различни граждански сдружения за развитие на публичната градска среда, в организиране на изложби, конкурси и други културни форуми и инициативи. Арх. Станкушев е автор на много публикации, излезли в годишника на УАСГ, списания Градът, списание Архитектура или онлайн сайтове. Научните му изяви демонстрират безспорните му професионални качества и значим личен принос в постигнатите резултати, задълбочените и комплексни познания в различни области на архитектурната теория. Христо Станкушев е работещ професионалист, проектант с 18 годишен опит, отличаващ се с разнообразие на обектите и обхващащ почти целия спектър на архитектурната дейност: проектиране на обществени и жилищни сгради и интериори.

Общо описание на представените материали: Арх. Станкушев е представил всички необходими документи за участие в процедурата, съгласно Закона за Развитие на Академичния Състав в Република България (ЗРАСРБ), изм. ДВ. бр.102 от 23 Декември 2022 г., Правилника към него и Правилника за прилагане на ЗРАСРБ на УАСГ. За изготвяне на рецензията са представени дисертационен труд, автореферат, автобиография. Документите осигуряват необходимия брой точки, съгласно минималните национални изисквания за ОНС „доктор“. **Дисертационният труд** съдържа 172 страници. Изследването е структурирано в 5 глави - въведение, три основни глави на анализ и синтез, както и заключение. Фигурите са 189, съставени от снимки, чертежи и визуализации. Таблиците са 6, а схемите са 20, всичките: авторски. Библиографията е 3 страници и включва 47 български и чуждестранни заглавия (книги, политики, анализи на неправителствени организации, научни публикации, електронни библиотеки, интернет източници, както и проведени 10 интервюта с автори и критици в полето на съвременната българска жилищна архитектура). **Авторефератът** отразява основните положения и приносите на

дисертационния труд. Разработен е въз основа на неговата структура и извежда проведените проучвания и изводи ясно, последователно и коректно. Съдържа 55 стр., 36 фигури, 5 таблици и 18 схеми.

Съдържание на труда:

Дисертацията е добре структурирана. Отделните глави последователно и логически изграждат тезата на автора, че в творчеството на българските архитекти от 21век се наблюдават зараждащи се принципи на локална идентичност.

Въведение

Първоначално авторът изяснява понятието локална идентичност, както и културните, икономически, климатични и нормативни фактори, които определят нейното изграждане.

Актуалността на изследването се определя от няколко основни фактора:

- намаляване ролята на архитектурната критика (не само у нас)
- фокусиране върху съвременни явления в жилищната архитектура у нас, характеризираща се с динамика в следствие на строителния бум и оттам търсенето на техния произход и обяснение
- изследване на архитектурните творби на значими съвременни български архитекти, което е от интерес за всеки практикуващ архитект, преподавател или студент по архитектура в България

Дисертантът прави преглед на статиите по темата и българското участие в утвърдени в международни архитектурни конкурси и публикации от периода 2001-2023г.

Аргументирано формулираните от автора цел, обект, обхват, граници, методология и задачи на дисертационния труд експонират значимия му творчески и научен ресурс и изясняват главните акценти в дисертацията:

- исторически преглед и анализ на локалната идентичност на българската архитектура до началото на 21 век
- преглед и анализ локалното в световен и регионален мащаб, както и на контекста в България от разглеждания период

- класифициране на принципите за изграждане на нова локална идентичност в българската жилищна архитектура

Авторът коректно формулира своята **хипотеза**: В българската жилищна архитектура се наблюдава зараждане на нова локална идентичност. Хипотезата е формулирана като въпрос, на който авторът търси отговор в своето изследване.

Втора глава – Исторически преглед и анализ

Тук се прави кратък исторически преглед и анализ на локалната идентичност на българската архитектура до началото на 21 век. От възрожденската къща, през периодите на архитектурата след Освобождението, между войните, социализма и прехода авторът търси и анализира примери, които могат да се характеризират като проява на локална идентичност. Тук може да се отбележи, че в периодът от края на тридесетте и началото на четиридесетте години на миналия век в България се оформи един рационален, сдържан модерен стил, с повече или по-малко елементи на неокласицизъм. Творбите на големите български майстори: Овчаров, Васильов и Цолов, Белковски и Данчов и др. са сред най-доброто в архитектурата създадена в България. Именно този стил, без директно копиране или интерпретиране на чужди образци можем да определим като локално значим.

По нататък в изследването се анализира контекста и състоянието на съвременната жилищната среда, жилищната политика (или по скоро нейната липса), нормативната уредба и нейните недостатъци. Авторът търси прояви на локално значимото в други сфери на културата в съвременна България, както и в архитектурата в световен мащаб от началото на 21век.

Трета глава – Преглед и анализ на примери на съвременна българска архитектура от началото на 21 век

В тази глава са разгледани множество примери на еднофамилни и многофамилни жилищни сгради, които авторът структурира според мястото, където се намират: извънградска, градска (включително реконструкции), морска, планинска. Разгледани са още и редови и многофамилни жилищни сгради. Примерите са много и отлично подбрани, част от тях са получили признание в международни конкурси, други са публикувани в реномирани

медии. В анализа на разглежданите сгради авторът използва следната матрица:

- Отношение към контекста, връзката с природната или градска среда
- Морфологичната структура (цялостна и като отделни елементи) и функционална организация (като интериорни и външни пространства)
- Технология и материали (съвременни и традиционни)

Към всяка група от матрицата са въведени подгрупи от специфични характеристики, които авторът съумява да анализира и обобщи като част от принципи водещи до изграждането на специфичен локален образ на сградата.

Четвърта глава – Синтез на принципи на нова локална идентичност

Тук авторът естествено стига до обобщение на разгледаните и анализирани примери на базата на познатата ни вече рамка: контекст, морфология, технология и материали. Тук в синтеза авторът определя принципите на локална идентичност като обобщени и специфични. Според него се наблюдава начало на процес на изграждане на архитектурен език (тук правя уточнение, че архитектурен почерк се отнася до работата на един отделен архитект).

В допълнение арх. Станкушев предлага и периодизация на разглеждания отрязък от време, като хронологично проследява спецификата в развитието на отделните архитектурни студия като ги разделя на три поколения, всяко със своите особености в своето развитие, влияния и утвърждаване. Авторът извежда определени тенденции в тяхната работа в посока на изграждането на локална идентичност на новите жилищни сгради в България.

Заключението на дисертационния труд обобщава изводите от направеното изследване. Умозаключението, до което достига автора в своето изследване е, че новата локална идентичност на съвременната българска жилищна архитектура е в своята крехка фаза на изграждане, с което и потвърждава своята първоначална теза, като прави уговорката, че често резултатите са „хаотични и нецялостни“. Разглежданият период е отворен

Обобщените изводи, до които достига авторът на базата на своята матрица са, (цитат) „че новата българска жилищна архитектура е в период на сравнително хаотично развитие с посока нормализация и системно утвърждаване на

международно призната архитектура. Различните автори опитват различни подходи в своята работа, търсейки отношението между традиция и съвремие като пътека към отключване на двустранната същност на идентичността. Забелязват се повтарящи се отделни принципи, които могат да бъдат изведени като нишка в посока нова локална идентичност, макар и все още да предстои тяхното зряло развитие и широко налагане."

Приноси на дисертационния труд: Дисертационният труд съдържа анализи на творби на три поколения съвременни български архитекти и същевременно задълбочени теоретични обобщения на специфичните архитектурни принципи в тяхната работа, които представляват оригинален принос в архитектурната теория. Те могат да бъдат представени като:

Научно-приложни:

- въведените критериална рамка за избор на проекти и матрица за анализ на примерите
- проведен систематизиран анализ и класификация на съвременна българска жилищна архитектура
- на тази база, изведени, класифицирани и обобщени принципите в работата на архитектите, обект на анализ
- трудът може да служи за основа на бъдещи теоретични изследвания по темата в съвременната българска архитектура като цяло, както и върху творчеството на отделните автори

Приложни:

- задълбоченото проучване на проектите на съвременните български архитекти е от огромна полза за съвременната архитектурна практика у нас, като запознаване, анализ и разбиране на техния архитектурен език
- изследването може да бъде от полза както на студентите по архитектура, така и на практикуващите архитекти в ежедневната им творческа работа.

Дисертационният труд засяга тема, която е в началото на своето развитие и тепърва, надявам се ще навлиза в обозрението на научните изследвания. Подбраните многобройни примери на архитектурни обекти са безспорно достижение на съвременните български творци. Необходимо е,

архитектурната колегия, а и културна общност у нас да бъдат запознати с тях, нещо с което арх. Станкушев успешно се справя в своето изследване.

Препоръки към дисертационния труд: Към разглеждания дисертационен труд си позволявам да формулирам известни препоръки, които според мен, биха му били от полза при по-нататъшни научни изследвания, независимо, че авторът сам е посочил възможните перспективи за бъдещо развитие на своята тема и възможното ѝ приложение:

- На първо място препоръчвам трудът да бъде допълнен, обогатен и издаден като монография, която ще е достъпна и много полезна за преподавателите и студентите и за всички, които се вълнуват от проблемите на съвременната архитектура у нас
- Направените интервюта в рамките на изследването би било добре да се оформят и да се изведат като отделна студия, като евентуално се потърсят и други участници (например би било интересно да се включат български архитекти, които работят или са работили в чужбина като: Петър Тодоров, Анета Каменова, Пламен Нанов, Веселин Милев, Димитър Христозов, Владимир Топузанов, Николай Симеонов, Владимир Томалевски и др).
- Препоръчвам още на автора в едно евентуално бъдещо изследване, да анализира и сравни трите периода в модернизма в българската архитектура (между двете войни, при социализма и съвременния) през призмата на взаимодействието център – периферия.

Посочените препоръки са израз на убеждението, че научно-изследователските и творческо-проектантските дейности на автора тепърва ще се разширяват, развиват и усъвършенстват.

Заключение на рецензията: Настоящият дисертационен труд има образователен характер, възбужда любопитството ни и обогатява нашите архитектурни познания, като ни среща с нови явления в съвременната българска архитектура. Трудът ни кара да се замислим, да спорим, да критикуваме, не ни оставя безразлични. Езикът е ясен и точен, използваните критериална рамка и матрица обогатяват архитектурния ни анализаторски подход. Разказът върви леко, непринудено, логиката е отлична.

Арх. Станкушев демонстрира ерудиция, отлични научни знания, компетентност и теоретична подготовка. Демонстрира и неочаквани, според мен, качества, като смелост, увереност и самочувствие да поставя и разглежда важни, въпроси на съвременната архитектура. Разработил е на високо професионално ниво актуална и полезна за теорията и практиката дисертация, която представлява значително като обем изследване с историко-теоретична архитектурна основа, но и с приноси за културното състояние на съвременната българска архитектура. Изследването изпълнява професионално изискванията на действащите у нас нормативни документи свързани с обучението в докторантура, както и съответните условия формулирани в правилниците на УАСГ. Мога да определя труда като навременен, качествен и полезен за архитектурната теория у нас, който достойно представя автора, неговия научен консултант и катедрата пред архитектурната научно-изследователска и творческо-проектантска общност.

Изложените в настоящата рецензия анализи, обобщения и оценки, формулираните препоръки и изводи ми дават всички необходими основания с убеденост да предложа на настоящото научно жури да присъди на автора на разглеждания дисертационен труд арх. Христо Станкушев образователната и научна степен **„ДОКТОР“** в професионално направление 5.7. “Архитектура, строителство и геодезия”.

05/2025 г.

Член на научното жури и автор на рецензията:

.....

/доц. д-р арх. Йордан Ликов/